

homer i druge pesme

varlam šalamov

* * *

*Severnjak sam. Cenim toplo
I znam — gde je dobro, a gde zlo.*

*Potreban mi je svet u kojem kuća
ima,
U kojem je belim snegom umivena
zima.*

*Potreban mi je klen s golom krunom
I čvrst krov nad mojom glavom.*

*Zimski sam čovek, severnjak,
Stalno sebi tražim noćni konak.*

KAMEJA

*Na litici gore, na isteku života
U steni iskucuh crte tvog portreta.*

*Pijuk i čvrsta sekira
Jači su od krhkog pera.*

* * *

*I samo snegovi Avakumova veka,
I samo raskolnička zla tajga,
Gde ni sa svećom nećeš naći čoveka,
Ne prijatelja, nego čak ni vraga.*

* * *

*Veje sneg, preko dana i noći.
To se, sigurno, kod boga stroga
Starih rukopisa komadići
Čiste preko praga.*

*Sve što ga razočarava —
Gomila pesama i stihova,
U zanosu novog posla
Metete se sa oblaka.*

*Stupivši na klimav most
samo ćemo se zakleti
da ni bes, ni zavist
na nebo nećemo poneti.*

* * *

*S mojom tugom, vrlo ličnom,
uzalud tražim od klesara,
u majstorstvu antičkom
za podržavanje nacrt šara.*

*Antika — to je samo za shemu,
sto hiljada puta je ista
i ne puni bolnu temu
njen crtež bez života.*

*I ne poznaje njen kanon
šta je smrtna tuga zemaljska,
i patnja koju pati Laokon
lenja je i površinska.*

nešto o mojim stihovima

varlam šalamov

Pišem stihove još od detinjstva. Čini mi se da sam ih uvek pisao — čak, i pre nego što sam naučio da pišem, a naučio sam da čitam i pišem štampanim slovima kad mi je bilo tri godine.

1914. godine pokazao sam razrednom starešini, nastavniku ruske književnosti, Širajevu, svoju prvu antiratnu pesmu i bio sam udostojen prvim javnim porazom i pogrdom. Nastavnik ruskog jezika je kritikovao moju pesmu sa pozicija gramatike u ruskoj prozi. Oštro je osudio i ismejao moje inverzije, a ja ga, kao sedmogodišnji dečak koji još uvek nije znao da polemise, nisam mogao podsetiti na puškinske i ljermontovske citate.

Slušao sam čutke. Činilo mi se da je učinjena neka greška, da su u svet stihova uleteli nekakvi laici i da će odjednom svi sve shvatiti. Naravno, žestoka i nepravedna kritika izazvala je kod mene samo novi poriv poetskih snaga.

Izdavao sam sa drugovima u školi rukopisni časopis, veoma originalnog naziva — »Uz-

buna«. U njemu sam objavljivao svoje stihove, priče i članke. Objavio sam i tekst o poeziji Baljmonta i Bloka.

Najjači utisak tih godina ostavio je na mene susret sa Jesenjinovom zbirkom, »Pesmoslovcem« Kljujeva i »Poetskim međučinom« Severjanina. Svi moji stariji drugovi su napadali te knjige, ali ja sam shvatao, da su to pravi stihovi, iako su pisani po nekim drugim kanonima, različitim od onih kojima su nas učili u školi, pa čak i u književnom kružoku.

U mom životu nije postojao neki čovek, stariji rođak, — pesnik, ili učitelj koji bi mi otkrio stihove. A za to je potrebno tako malo: čitati do anestezije i zatim otkrivati uzroke tog hipnotičkog dejstva stihova.

Zato sam se ja Puškinu, Ljermontovu, Deržavinu, vratio kasnije, posle Jesenjina, Severjanina, Bloka, Hljebnikova i Majakovskog.

Kretao sam se napapivajući, kao slepac, od knjige do knjige, od imena do imena, ponirući, čas u dubinu vekova, čas praveći skok u savremenost — prema krajnjem modernizmu, ku-

bizmu i Kručoniku. Samostalno sam izgradio i poverenje prema samom sebi.

Takav pristup ima svojih prednosti, ali ima i mnogo loših strana, kao što su gubljenje vremena na suvišnom čitanju, na svrgavanju idola.

Kasno sam shvatio da postoje Puškin i Ljermontov, veoma složeni pesnici, i da se ruskoj poeziji ne sme pristupiti sa ta dva imena. A, da i ne govorim o Tjutčevu, Baratinskom, Fetu i velikim liricima XX veka.

Shvatio sam, da bi se čitalac naučio da čita poeziju, da razume njena pitanja, njene tajne, da izgrađuje interesovanje prema njenom čudu, mora početi od — Njekrasova i Alekseja Konstantinovića Tolstoja.

Samo ta dva pesnika mogu otvoriti čoveku, koji nije imao posla sa poezijom, put u njeno istinsko carstvo.

Od 1923. godine živim u Moskvi, i dalje pišem stihove, čak ih šaljem redakcijama i, razumljivo, — dobijam negativne odgovore.

1927. godine poslao sam nekoliko pesama u »Novi LEF«, prema čijem programu sam gajio

*U kraj mraza, muškog hora
I prevremenih dubokih bora*

*Dozvao sam nežne ženske crte
S osećanjem zaludnosti čvrste.*

*Stenu s tvojom glavom
Uglavih u prstenu snežnom.*

*Da ne upoznaš tugu i muke
Sakrio sam prsten u oblake.*

* * *

*Jadao sam se drvetu,
Brdu od brvana,
A vera drveta
Meni je bila znana.*

*Zajedno s njim mnogo je plakano,
Razgovarano,
Da se znacima objasnimo
Nama je dano.*

*U kući od cigalja, kamena
Ni reći ne bih rekao,
Godinama bih, vekovima
Trpeo i čitao.*

* * *

*Nije važno što je rano,
Za san nam je vreme.
Basovi mečavu zapevali
A vejavicu tenori.*

*Od tih simfonija snežnih,
Koje su uši probile meni,
Nikada neću bit nežan,
Neću verovati tišini.*

* * *

*Ne budi sudija krut,
budi blagih ruku.
Naći ćemo svoj put,
našu stazu usku.*

*Po stenama, iza agava
nadvisićemo oblake,
oblaci na dohvat ruke,
još samo mostić od stihova.*

*Stihove ćemo te stvoriti
čvrste i sigurne.
Vetar će ih ljuljati,
stihove te lagane.*

*Ukrasi građevine,
detalji stubova dorskih —
nada i nesreća ljudskih
začudenog Apolona.*

*Samo je iskrenošću stradanje
u leporekoj nemosti
spособno da živi predanje
i pokazuje put mašti.*

HOMER

*Sešće u krug zbijen
uz plamen vatre s nama,
pružiće se šaka sama
loveći u dlanove planem.*

*Oči i usta zatvorio je,
na kip nalikuje,
lagano ustaje
i milostinju očekuje.*

*Teško da igde ima
jasnijeg izraza
od tog plašljivog gesta,
gotovo bez težine.*

*Dovukao je laku
zardalu limenku,
porciju putnu,
posudu zavetnu.*

*Prevoji bledih usana
u nemom se tresu plaču,
srkati vrelu supu —
rabota je izdajnička.*

*Teče krv iz desni
načutih skorbutom —
priznanje i poštovanje
stečeni tajgom.*

*U raspadnutim je čizmama,
pocepanim rukavicama,
i sa suznim vencima
u smrznutim trepavicama.*

*Stoji, jedva diše,
primrzli bogalj,
lagano podiže
naborane kapke.*

*A vetar kida zvuke,
reči razdvaja,
u promet pušta,
u narod premešta.*

*Čas ih u prostranstva daleka
najednom baca,
čas zvekne zvukom čelika
naglašena rečenica.*

*Što beše nezgodno,
ili suviše otkriveno,
nazad je odbačeno,
trenutno rasejano.*

*Okolo gudi orkestar,
od mesinganog lima
nategnut luk
kao na harfi strune.*

*A vetar — harfist,
takav je artist,
povezuje grm i fiju
u vremena melodiju.*

*Malo je načinio predmeta:
Tri drveta, stena i nekoliko ptica.
Reka i kratkotrajna gorska svitanja
Delo je tih nevestih ručica.*

*I već ne ovde, već kao majstor
odrasli
Izrezao je lišće, istesao kamenje.
Posvuda je povešao jedre groszdove,
I naselio šume najlepšim pticama.*

*I namerno zasuvši snegom
Dozlogrdilo mu delo iz tajge
Otišao je da od limuna kuva slatko
U primorske rasipničke vrtove.
Bio je žestok, i kao sva žestoka deca,
Zapovedio nam da živimo u tom
dečjem svetu.*

1949 — 1953.

* * *

*Života sam malena međa,
metlica pobodena u snegu,
glas sam koji je izgubio odjek
u mećavnom, ledenom veku.*

simpatije, i neočekivano sam dobio veliko pismo od N. N. Asejeva.

N. N. Asejev je prvi čovek koji je ozbiljno ocenio moje stihove. Zbog niza okolnosti nisam uspeo da razvijem to prijateljstvo, da nastavim prepisku. Ali, negde nakon godinu dana — nezavisno od Asejeva i njegovog pisma — našao sam se u kružoku LEF-a, kojim je rukovodio O. M. Brik, u Hendrikovom sokaku, i upoznao sam se sa jednim od umetnika, koji je napustio slikarstvo radi novinarstva, — Vokovom — Lanitom, to je onaj isti čovek koji je napisao knjigu o Rodčenu, autor velikog rada »Lenjin u umetničkoj fotografiji«.

to je bilo vreme žestokih polemika, žestokih akcija, vreme rascepa »Novog LEF-a«. Ja sam u tom cepanju bio na strani S. M. Tretjakova, a ne Majakovskog. Zime, 1928. godine odlazio sam u malu Bronu, S. M. Tretjakovu, dopisivao sam se sa njim. Bivao sam i kod Volkova — Lanita.

Kasnije smo ja i Boris Južanin napisali nekoliko skečeva za »Plav bluzu«.

Odlazio sam na časove kružoka konstruktivista koji je radio pri časopisu »Crveni Studenti«, kojim je rukovodio Ilja Seljvinski, a on se još zvao i Elij-Karl.

Jedna moja poznanica je sačuvala iz tog vremena pismu »Orinoko« — realizam biografskog materijala u romatičarskom stilu.

Osim želje da nešto naučim, u sve te kružoke me je vuklo saznanje uzaludnosti borbe sa samim sobom, uzaludnost isposništva, zabrane i zakletve u odnosu na poeziju, i, shvativši je vrlo brzo, prestao sam da se borim sa samim sobom.

Čekao sam samo trenutak, kada će ono što ću napisati biti potrebno još nekom osim mene, i kada će ono postati otkriće i čudo.

Tridesetih godina sam napisao više stotina pesama: on nisu sačuvane. Tek nedavno me je čerka mojih ranijih poznanika podsetila na pesmu »Žuti pepeo mimoze«, koju sam bio potpuno zaboravio.

Osim želje da odgonetnem čudo umetnosti, ili tajne zanatstva, književni kružoci i književnost tog vremena su privlačili još i zato što sam veoma želeo da saznam, kakva je to tečnost koja se sipa u lobanjsku kutiju pesnika, — ko su ti ljudi? Kako se postaje pesnik? Ko je postao pesnik?

To je bilo glavno pitanje koje me je privuklo u Hendrikov sokak, Majakovskom i Sejevu, i u Malu Bronu, Tretjakovu, i u Soljanku 12, gde je radio Seljvinski.

Razočarenje je bilo potpuno.

Lefovski skupovi, kružoci, kojima je rukovodio Brik (autor interesantnih originalnih radova o ritmu i sintaksi u ruskom jeziku, autor temeljitih radova, kao što su i svi radovi OPO-

JAZ-a, kao i radovi Andreja Belog, Brjusova) — obično bi se pretvarali u lakrdiju, svaki posetilac je bio dužan da izbac i po neku unapred pripremljenu banalnu šalu, psovku na račun Bloka — rana tradicija borbi Majakovskog, i psovki na račun Seljvinskog — vodio se rat sa konstruktivistima i mlada bratija je dodavala granate bacačima koplja.

Sve je to ostavljalo čudan utisak. Ko bi se grublje i prostije izrazio, taj bi odneo pobjedu na datoj večerinki. Brikovi kružoci su bili lakrdija.

Nedavno se u »Pravdi« pojavio opis nekakvog huligana, koji je nastupao na američkoj televiziji, odgovarajući u huliganskoj i uvredljivoj formi na pianja gledalaca i slušalaca. Tu nema ničeg novog. . . Upravo je takva huliganska forma odgovora, u lice svom ne toliko huliganskom, samo osetljivijem, no ništa manje dosetljivom protivniku — činila suštinu razgovora, koje je Majakovski vodio na Lefovskim književnim večerima.

Te su dosetke unapred pripremale, a upadice su uvek izvršavali članovi književnog kružoka.

Kasnije sam se pitao, kako su se u svojoj kući vode Lefovskog pokreta mogli tako ponašati? Pa, novajlije, neofiti, nisu dolazili da bi čuli sale i dosetke, dolazili su zato što su ih mučila

*Svetovna sujeta —
nije beznačajna —
čuva ćutanje usta,
u bore sakrivena.*

*A u glasu mu čujna
snaga prodorna,
i zapanjena slina
preko njegovih usana.*

*On jel' muzika sfera,
harmonije vasionom?
Lutajući Ahasfer —
pokretno večno telo?*

*Po stoti put veliča
pad naše Troje.
Grmi njegova priča
i slavi heroje.*

*Grmi njegova priča,
gotovo nerazumljiv
gudi hrapavi bas,
promukao i jak.*

*Peva sedi Homer,
mraz dere po koži.
A pesme mu metar
od heksametra stroži.*

*Mećava veje
u slepom mahnitanju,
sedi pevač poje
o gnjevu i trpljenju,*

*o tome da smrt i led
ne vladaju nad pesmama.
Peva pevač sed.
Pesma je njegova zanosna.*

LIČNO I POVERLJIVO

*Bio je Bog još dete i kradom
Od odraslih izmišljao je tajgu:
Crtao je u svojoj svesci perom,
Crtao je drveće u snegu.*

*Magle je bojio raznim bojama,
Čitav je svet bio jasna čistota,
Nije znao o drugim zemljama,
Gde tih boja možda neće biti dosta.*

* * *

*U mozgu svu noć trepere stihovi
i izvlače se iz sna
priznanja, žalbe, nagoveštaji,
drveće, lišće i luna.
I pesmi — tren do pojavljivanja,
i čini se, sada će ona
jednim fizičkim pokretom
rukom biti rođena.
Činilo se, mišićima šake,
podlaktice, lakta, ramena
zaustavio bih šumor lišla
i trepet mesečevog zraka.
Ali, uplašene svetlom šibice,
reći padaju u stranu,
odane navikama zveri
više vole noć i tamu.
Ma koliko molio nebo
da se pesma snevana u noći
sa mnom stvarno sretne,
ne može, za to nema moći.*

Sa ruskog:
Aleksandar Badnjarević